

MENEJMENTNING O'ZBEK MODELI

Xolov Kamronbek Djoxon o'g'li

Samarqand Davlat universiteti Kattaqo'rg'on filiali talabasi

Pardayev Ezozbek Odil o'g'li

Samarqand Davlat universiteti Kattaqo'rg'on filiali talabasi

Annotatsiya: *O'zbekistonda menejment amaliyoti global menejment tamoyillari va tushunchalari asosida amalga oshiriladi. Bunda, menejmentning umumiy prinsiplari va qoidalari ham tarqalgan, ammo o'zining xususiyatlari va amaliyotida O'zbekistonda rivojlanayotgan iqtisodiy, siyosiy, ijtimoiy va madaniy sharoitlar hisobga olinadi. O'zbekistonda tashkil etilgan tadbirkorlik sub'yektlari va davlat boshqaruvi organlari o'rtasidagi menejment amaliyoti asosan "biznes menejmenti" va "davlat boshqaruvi"ning tamoyillari va printsipligiga asoslangan. Biznes menejmentida, tashkilotlar strategiya, tashkil etish, moliyaviy boshqaruv, kadrlar boshqarmasi, marketing, operatsiyalar boshqarmasi, xaridorlar bilan ishlash va boshqa yo'nalishlarda menejment tamoyillaridan foydalanishadi.*

Kalit so'zlar: *Tashkilot, iqtisodiyot, boshqaruv, strategiya.*

Menejmentning o'zbek modeli O'zbekistonda keng tarqalgan tashkiliy va boshqaruv amaliyotini nazarda tutadi. Bunga mamlakatning umumiy iqtisodiy va siyosiy tuzilishi, shuningdek, madaniy merosi ta'sir ko'rsatadi. Menejmentning o'zbek modelining asosiy belgilariga quyidagilar kiradi:

- Markazlashtirish
- Davlat ishtiroki
- Rejali iqtisodiyot
- Ierarxiya va hokimiyatga urg'u
- Norasmiy tarmoqlar
- Madaniy ta'sirlar

Markazlashtirish: O'zbekistonda boshqaruv amaliyoti markazlashgan bo'lib, qarorlar qabul qilish vakolati birinchi navbatda tashkiliy ierarxiyaning yuqori darajalarida joylashgan. Bu markazlashuv ko'pincha hokimiyat qo'lida to'plangan mamlakat siyosiy tizimini aks ettiradi.

Davlat ishtiroki: O'zbekistonda tashkilotlarni boshqarishda davlat muhim rol o'ynaydi. U qarorlar qabul qilish jarayonlarida faol ishtirok etishi, yo'l-yo'riq ko'rsatishi va strategik yo'nalishga ta'sir qilishi mumkin. Davlat amaldorlari ko'pincha asosiy boshqaruv lavozimlariga jalb qilinadi va hukumat siyosati va qoidalari rioya qilish yuqori baholanadi.

Rejali iqtisodiyot: O'zbekistonda rejali iqtisodiyot merosi mavjud bo'lib, u yerda hukumat turli sohalar uchun strategik maqsadlar va maqsadlarni belgilaydi. Bu boshqaruv amaliyotiga ta'sir qiladi, tashkilotlar bozorga asoslangan maqsadlarni

ko'zlashdan ko'ra, davlat tomonidan belgilangan maqsadlarga erishishga qaratilgan. Uzoq muddatli rejalashtirish va ishlash ko'rsatkichlari ko'pincha ta'kidlanadi.

Ierarxiya va hokimiyatga urg'u: O'zbek boshqaruv modelida ierarxik tuzilmalar va boshliqlarning vakolatlariga katta e'tibor beriladi. Hokimiyatni hurmat qilish va belgilangan rol va majburiyatlarga qat'iy rioya qilish qadri xususiyatlardir. Ushbu ierarxik yondashuv ba'zan qarorlarni qabul qilish jarayonlarini sekinlashtirishi mumkin, chunki qarorlar bir necha darajalarda tasdiqlanishi kerak bo'lishi mumkin.

Norasmiy tarmoqlar: Boshqaruvning ierarxik tabiatiga qaramay, norasmiy tarmoqlar va shaxsiy aloqalar qarorlar qabul qilish va resurslarni taqsimlashda muhim rol o'ynaydi. Aloqalar va shaxsiy ishonch ko'pincha rasmiy tartib-qoidalardan ko'ra afzalroqdir, ayniqsa biznes va hukumat o'zaro munosabatlarida.

Madaniy ta'sirlar: O'zbekistonning boshqaruv amaliyotiga uning boy madaniy merosi ta'sir ko'rsatadi, bunda mehmondo'stlik, oqsoqollarga hurmat va yaqin jamoa munosabatlariga urg'u beriladi. Ushbu madaniy qadriyatlar ko'pincha shaxsiy munosabatlarni o'rnatish va uyg'un ish muhitini yaratish muhimligi kabi boshqaruv amaliyotida o'z yo'lini topadi.

Umuman olganda, menejmentning o'zbek modeli mamlakatning tarixiy, siyosiy, ijtimoiy va madaniy sharoitini aks ettiradi. U boshqa mamlakatlardagi bozorga yo'naltirilgan va markazlashmagan boshqaruv modellaridan farq qilishi mumkin bo'lsa-da, u O'zbekistonning o'ziga xos sharoitlariga moslashtirilgan.

So'nggi paytlarda amalga oshirilgan islohotlar va takomillashtirishga qaratilgan sa'y-harakatlarga qaramay, O'zbekiston boshqaruv modelida hali ham bir qator muammo va kamchiliklar mavjud. Bularga quyidagilar kiradi:

- Byurokratiya va qog'ozbozlik
- Cheklangan avtonomiya va qarorlar qabul qilish vakolati
- Cheklangan boshqaruv ko'nikmalari va o'qitish
- Madaniy va tafakkur muammolari

Byurokratiya va qog'ozbozlik: O'zbekistonda haddan tashqari byurokratiya, murakkab tartib-qoidalar va og'ir ma'muriy tartib-qoidalar bilan uzoq vaqtdan beri muammo bor. Bu xoh mahalliy, ham xorijdagi tadbirkorlik subyektlariga qiyinchiliklar tug'dirib, ularning o'sishi va samaradorligiga to'sqinlik qilmoqda. Byurokratiyani tartibga solish bo'yicha islohotlar amalga oshirilgan bo'lsa-da, davlatda qog'ozbozlikni kamaytirish, tadbirkorlik faoliyatini osonlashtirish bo'yicha hali ham ishlar qilinishi kerak.

Cheklangan avtonomiya va qarorlar qabul qilish vakolati: Tarixan O'zbekiston boshqaruv modeli markazlashgan qarorlar qabul qilish bilan ajralib turadi, bunda alohida shaxslarga yoki quyi bo'g'indagi xodimlarga cheklangan avtonomiyalar berilgan. Bu tashkilotlarda innovatsiyalar, ijodkorlik va moslashishga to'sqinlik qiladi. Garchi so'nggi islohotlar markazsizlashtirishga qaratilgan bo'lsa-da, xodimlarning imkoniyatlarini kengaytirish, pastdan yuqoriga qaror qabul qilishni rag'batlantirish va tashkilotlarda avtonomiya madaniyatini oshirish zarurati mavjud.

Cheklangan boshqaruv ko'nikmalari va o'qitish: samarali boshqaruv uchun malakali va malakali menejnlarni rivojlantirish juda muhimdir. O'zbekiston boshqaruv ko'nikmalari va kadrlar tayyorlash dasturlari bo'yicha muammolarga duch keldi. Zamonaviy boshqaruv yondashuvlari, yetakchilik qobiliyatlari va tadbirkorlikka yo'naltirilgan keng qamrovli menejment ta'limi va ta'limiga ehtiyoj bor. Kasbiy rivojlanish dasturlariga sarmoya kiritish menejnlarning imkoniyatlarini oshirishga va umumiy tashkilot faoliyatini yaxshilashga yordam beradi.

Madaniy va tafakkur muammolari: Madaniy me'yorlar va an'anaviy fikrlash usullari ba'zan samarali boshqaruv amaliyotiga to'siq bo'lib xizmat qilishi mumkin. O'zbekiston boshqaruv modeliga qattiq va ierarxik bo'lishi mumkin bo'lgan sovet uslubidagi boshqaruv tarixi ta'sir ko'rsatdi. Fikrlash tarzini o'zgartirish va boshqaruvning yanada inklyuziv va ishtirokchi yondashuvlarini qo'llash madaniy to'siqlarni engib o'tish va yanada ochiq va hamkorlikdagi ish muhitini rag'batlantirish uchun harakatlarni talab qilishi mumkin.

Bu muammo va kamchiliklarni bartaraf etish hukumat, tashkilotlar va butun jamiyatning doimiy tirishqoqligini talab etadi. Byurokratiya, korrupsiya va shaffoflikni rag'batlantirish kabi muammolarni hal qilish orqali O'zbekiston yanada qulay biznes muhitini yaratishi va boshqaruv modelining umumiy samaradorligini oshirishi mumkin

ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. M.Sharifxo'jayev, Y. Abdullayev, "Menejment"- Darslik, Toshkent: O'qituvchi-2001yil.
2. Sh.N.Zaynutdinov, I.U.Murakayev, J.T.Sagdullayev, "Menejment asoslari"- Darslik, T.: Moliya -2001
3. D.S.Tulaganova, M.A.Akaitdinova, "Menejment sotsiologiyasi va psixologiyasi", T.: TDIU-2004yil